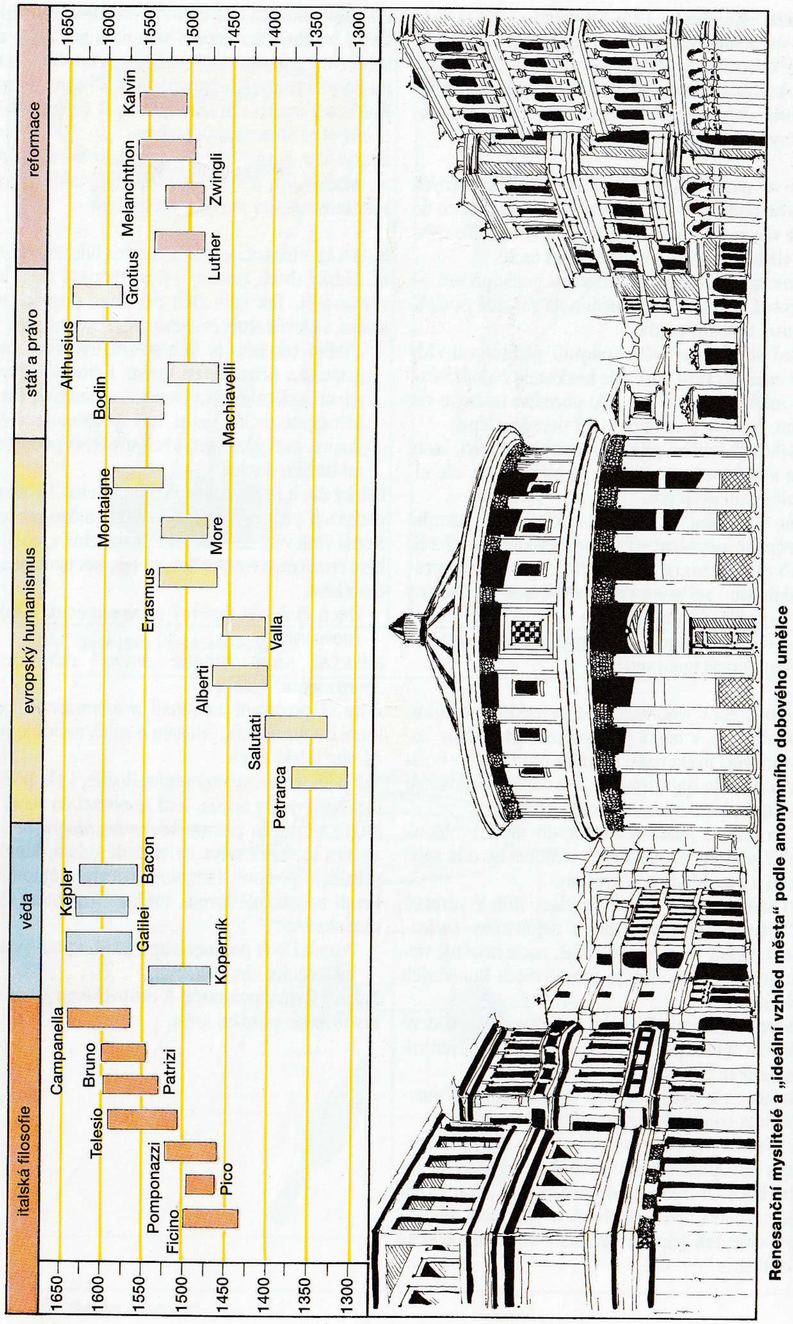

Renesanční myslitelé a „ideální vzhled města" podle anonymního dobového umělce

Renesance (franc. „znovuzrození") je **přechodným obdobím**: rozpadající se tradice středověku se stýká s počínajícím utvářením novověku. Není to čas velkých filosofických systémů, nýbrž experimentující nové orientace, která prozkoumává dané možnosti.

Nové filosofické smýšlení je třeba vidět na pozadí *kulturněhistorických* převratů, která nám umožňují renesanci právem označit i za éru vynálezů a objevů:

Zlepšení *námořní techniky* (kompas) vede k velkým objevitelským cestám (KOLUMBUS, VASCO DA GAMA), jejichž důsledkem je evropská expanze a obsáhlejší poznání cizích zemí a národů. KOPERNÍK zakládá *heliocentrický* obraz světa. GUTENBERGŮV vynález *knihtisku* s pohyblivými literami umožňuje šířit zapsané myšlenkové dědictví v dosud nepoznaném množství a nevídanou rychlostí. L. B. ALBERTI odhaluje princip *perspektivy* v malířství.

Rozvoj *obchodního* a *peněžního hospodářství* vede k prudkým sociálním změnám. Totéž platí o změně *bojové techniky*, která podkopává postavení rytířského stavu.

Zatímco středověký svět byl uzavřen v hierarchickém uspořádání stavů a nadvládě církve, nyní dochází k průlomu a vzniku dynamické společnosti.

Humanismus jakožto duchovní hnutí založené PETRARKOU a BOCCACCIEM je hnán odporem ke zkostnatělé scholastické tradici. Humanistům se myšlení středověku jeví lapeno v theologickém a logickém pedantství. Požaduje se proto *znovuzrození* člověka z ducha *antiky*.

Toto převážně literárně zaměřené hnutí vychází z Itálie 14. stol. a šíří se pak po celé Evropě. Filosoficky význammými představiteli jsou

F. PETRARCA, C. SALUTATI, L. B. ALBERTI, L. VALLA v Itálii, ERASMUS ROTTERDAMSKÝ v Nizozemí, TH. MORE v Anglii a MICHEL DE MONTAIGNE ve Francii.

V centru humanistického uvažování stojí *člověk* a spřízněná témata *přirozenosti, dějin a jazyka*.

Název celého tohoto duchovního proudu pochází z „úsilí o lidskost" (lat. *studia humanitatis*) s odvoláním na antický pojem *humanitas*.

„Studia humanitatis" přitom míní zvláště aspekt obsáhlého duchovního a uměleckého vzdělání vyjádřeného vůdčím obrazem *uomo universale*, jehož úroveň vzdělání je zároveň měřítkem morálních kvalit.

Italská renesanční filosofie se vyznačuje především znovuodhalením PLATÓNA a PLÓTÍNA, jejichž znalost do Itálie přináší řecký učenec PLÉTHÓN a pobízí tak COSIMA DE MEDICI k obnovení *platónské Akadémie* ve Florencii (1459). Nejvýznamnějšími představiteli renesančního *platónismu* jsou MARSILIO FICINO a PICO DELLA MIRANDOLA.

Díky FICINOVÝM překladům a spisům se znalost PLATÓNA rozšiřuje po celé Evropě. Jeho filosofie se opírá zvláště o novoplatónskou nauku o emanaci a význam krásy.

Obnovy se v této době dočkal také *aristotelismus*, jehož centrem je Padova.

K jeho zastáncům patří PIETRO POMPONAZZI a JACOPO ZABARELLA.

Rozkvět prožívá též *filosofie přírody*.

Kromě GIORDANA BRUNA, nejobsáhlejšího myslitele doby, si zmínku zasluhuje B. TELESIO, F. PATRIZZI a T. CAMPANELLA.

Vrcholných úspěchů renesance dosáhla při tvorbě základů moderních **přírodních věd**, opřených o nové pojetí vědy a metodičnost.

Podle J. KEPLERA a G. GALILEIHO věda pojednává o *kvantitativních*, číselně určitelných vztazích a tradiční otázka po podstatě je odsunuta.

F. BACON spatřuje základ civilizačního pokroku v rozvoji vědy a techniky sloužících lidskému blahu.

V nových **filosofiích státu** a **práva**, jejichž představiteli jsou J. BODIN, H. GROTIUS a J. ALTHUSIUS, hrají ústřední roli pojmy přirozeného práva, vládní smlouvy a svrchovanosti. Zvláštní místo zaujímá N. MACHIAVELLI, který poukazuje na faktické oddělení morálky a politiky.

Když MARTIN LUTHER rozpoutává **reformaci**, dospívají konečně duchovní převraty i do křesťanské církve. Světský postoj papežů a jejich přehnané nároky na moc, nedostatečné theologické vzdělání nižšího kléru, církevní nepořádky a všeobecný úpadek mravů poskytly základ pro požadavek obnovy.

Důsledky reformace jsou hluboké proměny v duchovně-náboženské oblasti, v politické geografii Evropy a v hospodářsko-společenských strukturách.

Velký vliv získává reformace také v podobě, již ve Švýcarsku prosadil ULRICH ZWINGLI a JAN KALVÍN („kalvinismus"; nauka o *predestinaci*; mravně striktní étos práce).